

Vennebrev

Falstadsenterets Venner

November 2019, Årgang 4, Nr 2

Sigri Olive Kjølen mottok 13. september 2019 diplomet som bevis på at hun var stipendvinner av Falstadvangenes Gavestipend for 2018. Utdeler er Anders Gustad fra Venneforeningen

Sigri om Nepal-oppholdet

Vinner av Falstadvangenes Gavestipend for 2018, Sigri Olive Kjølen fra Ekne, holdt fredag 13. september et meget interessant foredrag om sitt opphold i Nepal.

Sigri (20) ble tildelt gavestipendet i fjor for sitt engasjement og interesse for internasjonale relasjoner, menneskerettigheter og sosial rettferdighet.

Hun har blant annet gjennomført et utvekslingsår i Argentina i regi av Rotary og gjennomførte siste året et årsstudium i tverrkulturell forståelse og internasjonalt seks måneder i utlandet, arbeid ved Hald Internasjonale Senter i Mandal. I studiet inngikk en praksisperiode på hvor Sigri dro

til Nepal for å arbeide med bistand til sosialt ekskluderte grupper.

Arbeidet går i hovedtrekk ut på å hjelpe innbyggerne til å forbedre sin egen økonomiske situasjon og styrke kvinners posisjon i samfunnet. Dette foregår i regi av Strømmestiftelsen.

– Det er en veldig annerledes kultur i Nepal enn her i Norge. Det er hinduisme som er hoved-religion og befolkningen preges av et gammelt kastesystem. Vi engasjerte oss i det å løfte frem ungdom uavhengig av kaste, og vi jobbet blant annet med å synliggjøre og innlemme kasteløse unge jenter i samfunnet. Vi så at det nyttet, og hvor mye bedre kasteløse jenter kan ha det om de selv blir klar over at de er like mye verdt og betyr like mye som alle oss andre, sa Sigri blant annet i sitt foredrag.

På hyggekvelden for Sigri på Falstadsenteret i september, ble hun tildelt diplom som følger pengestipendet på 10.000 kroner. Pengene fikk hun mens hun var i Nepal. Under hyggekvelden, med godt oppmøte av folk som ville høre om Sigris inntrykk fra Nepal, holdt hun et sterkt og godt foredrag om sitt møte med i en fjellandsby i Nepal. Hun viste også bilder via videokanon under foredraget, noe som forsterket opplevelsen av det gode foredraget. Christina Fagerkind og Åsmund Gevik underholdt med sang og musikk, og Otto Solli ledet arrangementet.

Legat fra 1946

Falstadvangenes Gavestipend er en videreføring av legatet som i 1946 ble stiftet med navnet Falstadvangens Gave. Mange av dem som var fanger på Falstad under krigen ønsket etterpå å vise takknemlighet for den hjelp og støtte de selv og deres pårørende fikk av lokalbefolkningen i fangetida på Falstad.

– Det var mange slags bistand som ble gitt. Som innsmugling av mat og brev og beskjeder til fanger, skyss tur/retur fra Ronglan stasjon når innsatte skulle besøkes, losji på gårdene for pårørende som kom langveis fra, ekstra god forpleining for fanger som var på utekommando på gårdene med mer, fortalte leder for Falstadvangenes gavestipend, Otto Solli i en innledning til Sigris foredrag.

Leder'n
Per Jarle Eriksen

Det er gledelig å kunne konstatere at aktivitetene på Falstad stadig øker. Besøkstallene stiger spesielt for skoleungdommer. Falstad har også blitt et sted for de gode foredrag. Det har ved flere anledninger møtt opp flere tilhørere enn det er kapasitet til i våre lokaler. Falstad har blitt stedet for foredrag som er av interesse for folk.

Venneforeningen konstaterer med glede at arbeidet med uteanleggene er klart til oppstart. Det foreligger nå avtale med veivesenet om gjerde. Hele uteanlegget vil få ett løft med dette. Arbeidet må skje etappevis da det vil kreve store pengebeløp. Bjørka i borggården knytter det seg sterke minner til. Vi må se i øynene at den vil kunne bli borte om ikke alt for mange år. Venneforeningen har engasjert seg for å kunne finne en akseptabel løsning ved et tap av den. Ved en dugnad vi hadde i vår ble det funnet flere små stiklinger ved siden av den store. Disse ble tatt vare på og vi har nå to potteplanter som vi er sikre på av avkom av den store. Disse vil kunne være reserver når

den gamle går bort.

Jeg vil nytte anledningen til å takke alle våre dugnadsfolk for innsatsen i 2019.

Per Jarle Eriksen

Digitalt Fangearkiv og Spleis-aksjon

Falstadsenteret fikk i samarbeid med Arkivet freds- og menneskerettighetssenter i Kristiansand i oppdrag å utvikle Norsk digitalt fangearkiv. Prosjektet skal lanseres til frigjøringsjubileet i mai 2020, og skal inneholde informasjon om flest mulig av de over 44 000 norske fanger under 2.verdenskrig, samt informasjon om fangeleire både i Norge og i Europa. Prosjektet baserer seg på tidligere arbeid, blant annet *Nordmenn i fangenskap 1940-1945* av Kristian Ottosen, men vil inneholde bildemateriale og annet historisk arkivmateriale som ikke lar seg publisere i bokform. Snart vil alle kunne søke på sine slektninger, sitt hjemsted eller utvalgte fangeleire for å finne informasjon om de norske krigsfangene.

Det vil løpende legges ut informasjon om prosjektet på en egen facebookside som vi oppfordrer flest mulig til å bli medlem av: <https://www.facebook.com/groups/fange-registeret/>

Falstadsenteret og Arkivet mottok midler på revidert statsbudsjett for utvikling av selve databasen til fangearkivet, men prosjektet i sin helhet er ikke finansiert. For å få lagt inn mest mulig informasjon om fangene i basen er vi avhengig av ekstra ressurser. Vi søker om midler via stiftelser og fond, men har også opprettet en egen Spleis-aksjon, hvor vi gir bedrifter og private mulighet til å gi et bidrag til Norsk digitalt fangearkiv. Informasjon om Spleis-aksjonen finner dere på facebook-siden til fangeregisteret og på Falstadsenterets hjemmeside. ☺

Christian Wee

Direktørens spalte
Christian Wee

Hilsener fra Falstadsenteret

Når 2019 nærmer seg slutten er det en fin mulighet til å både å reflektere over det som har skjedd ved Falstadsenteret i 2019, men også se frem mot et viktig 2020.

2019 har vært et veldig positivt år for Falstadsenteret. Det er over tid bygd et veldig godt faglig fundament ved senteret, og vi har årlig besøk av veldig mange skolelever og studenter fra hele Trøndelag som har deltatt i undervisningsopplegg. De siste årene har vi i tillegg til elevbesøk satset på museumsformidling og arrangement, og i 2019 ser vi resultatet av flere års investeringer. Ut oktober har vi en vekst på 25% i totale besøkstall: 45% økning i museumsbesøkende og 18% økning i elevbesøk er spesielt gledelig.

Det er flere grunner til veksten, men jeg synes disse punktene er spesielt viktige:

- Fylkessammenslåingen gjør at flere skoler fra sørdelen av fylket, som tidligere ikke besøkte Falstadsenteret, nå kan velge Falstad som tilbud gjennom den kulturelle skolesekken
- Gjennom satsingen på Destinasjon Falstad og ansettelsen av egen prosjektleder har Falstadsenterets museumsdel blitt mer synlig. Vi har vært på nasjonal TV og i aviser, og ser at flere turister bevisst kommer for å besøke oss.
- Digital rekonstruksjon, som ble lansert i 2018, er en reise verdt for mange. I all beskjedenhet, eller i mangel av beskjedenhet: Digital rekonstruksjon er nominert til flere priser i 2019, og får oppmerksomhet langt utover landets

grenser. Den mest avanserte digitale museumsformidlingen blant alle minnesteder i Europa finnes nå på Falstad. I år har vi gjort den tilgjengelig på tysk og russisk i tillegg til norsk og engelsk.

Andre viktige ting som har skjedd i 2019 er:

- MeMin: Falstadsenteret fikk tidligere i år 1,2 millioner kroner fra Kulturrådet til forskningsprosjektet «Det medierte minnestedet – MeMin». I samarbeid med forskere fra NTNU skal vår FoU-avdeling undersøke hva som skjer med besøkendes opplevelse av minnestedet når formidlingen blir digital, gjennom den digitale rekonstruksjon.
- Vennekapsambandet Norge Vest-Balkan valgte i høst å arrangere sin 50-årsmarkering ved Falstadsenteret. Vi er veldig glade for samarbeidet vi har etablert med ildsjelene i vennskapssambandet, og ønsker å videreutvikle dette i årene fremover.
- Falstadsenteret og Arkivet freds- og menneskerettighetssenter fikk på revidert statsbudsjett penger til å utvikle et digitalt fangearkiv for alle nordmenn som var i fangenskap under 2.verdenskrig.

2019 har vært et viktig år. Men året vi snart går inn i er et spesielt år for alle som er opptatt av fangehistorie fra 2. verdenskrig. 8. mai er det 75 år siden frigjøringen, og selv om alle frigjøringsmarkeringer er viktige, så er dette mest sannsynlig den siste store markeringen hvor tidsvitner kan være tilstede. Markeringene vil i 2020 være spesielle i hele Europe, og også ved Falstadsenteret. I samarbeid med Levanger kommune har vi invitert Kongehuset til markeringen, og håper som i 1995 at Kongehuset har mulighet til å delta. Den 9.mai vil vi i samarbeid med flere trøndelagskommuner arrangere en frigjøringskonsert, hvor vi spesielt vil trekke yngre generasjoner til minnestedet. Jeg håper

flest mulig av dere har mulighet til å delta i disse viktige markeringene. Vi som jobber ved Falstadsenteret er glade for at vi årlig får ta imot så mange besøkende, og for at vi får utvikle mange viktige utstillinger og formidlingsopplegg. Vi ser allikevel at økonomien er en begrensning for videre utvikling. Flere besøkende betyr at vi må ansette flere formidlere, uten at dette kompenseres for på Statsbudsjettet. Det er viktig i årene fremover at også Levanger kommune og Trøndelag fylkeskommune bidrar i spleiselaget slik at vi kan fortsette å holde faglig god kvalitet til alle som besøker oss.

Beste hilsener
Christian

Tur til Helgeland

Vellykket tematur til Helgeland

Det ble god oppslutning om den tredagers tematuren til Helgeland som Falstadsenterets Venner arrangerte i månedsskiftet august – september i år.

Mens vi kjørte innlandet på en tur til Helgeland i 2017, gikk turen i år via Vennesund, Brønnøysund, Sandnessjøen, Mosjøen og tilbake til Ekne.

Majavasaken var tema, og denne gangen fikk deltakerne et svært godt innblikk i smugleruter fra havet og inn Vistenfjorden hvor utstyr, våpen og ammunisjon ble ført til lands.

Turfølget ved monumentet over de som mistet livet under Majavasstragedien

Los, kjentmann og historieforteller var Ørnuld Kibsgaard. Han besitter en omfattende kunnskap om Majavassaken, og reisefølget hadde stort utbytte av hans fortellerglede langs hele ruten.

God bidragsytere var også Einar Svee, Øystein Lunnan og Leif Kibsgaard. Turfølget var heldige med været hele veien, og også båtturen inn og ut Vistenfjorden ble fulgt av finvær og blikk sjø

Nok en gang var det Selnes Buss og Taxi som transporterte turfølget prikkfritt under tematuren. Og som en god start på turen, inntok følge lunsj på berømte Salmon and Train i Overhalla.

Video fra turen kan sees på nettstedet Ekneinfo.com.

Sommerverter – en av Venneforeningens viktigste oppgaver.

Antallet besøkende på Falstadsenteret er i sterk økning og det satses videre på å gjøre stedet enda mer tilgjengelig og interessant som besøksmål.

Fra neste sommer vil Kommandantboligen være en del av tilbudet samtidig som det skjer en spennende utvikling av uteområdet. Jeg nevner dette for å vise at ordningen med frivillige sommerverter bare blir viktigere og viktigere for hvert år som går.

Sist sommer fikk vi med oss flere nye verter og nådde nesten målet med bare en dag på jobb for hver. Flexibilitet og stor velvilje hos alle har gjort det lett å ha jobben med å organisere ordningen.

Fortsatt ligger det en utfordring i at antallet besøkende i helgene er varierende og uforutsigbart. Det betyr at noen sommerverter opplever travle dager mens andre kan få det svært så rolig.

Når man har satt av en dag for å gjøre en frivillig innsats så er det viktig at man opplever å være til nytte, men dette lar seg dessverre ikke styre. Håper alle har forståelse for dette og vil komme tilbake og gjøre en innsats også neste sommer.

Det er flust med gode tilbakemeldinger på at sommervertene gjør en viktig forskjell for mange av de som kommer på besøk. Vi håper å bli enda flere så hvis du har lyst eller kjenner noen som lar seg verve til en meningsfull innsats, så skal vi sørge for god mottagelse og nødvendig opplæring.

Rolf Pettersen

Ny bjørk tar historien videre

Bjørka i gårdsrommet i Falstadsenteret er blitt et symbol på trondheimsjødenes lidelser under andre verdenskrig. Det snart 100 år gamle treet er i ferd med å dø.

Bjørka i gårdsrommet i Falstadsenteret er blitt et symbol på trondheimsjødenes lidelser under andre verdenskrig. Det snart 100 år gamle treet er i ferd med å dø.

– Det er noen år siden vi så at den symboltunge bjørka inne i gårdsrommet her på Falstad var i ferd med å takke for seg. Venneforeningen til Falstadsenteret har stått på lenge for å få laget kloninger av bjørka, slik at treet på den måten kunne få nytt liv. Men det ble for en tid siden klart at dette ikke lyktes, forteller direktør Christian Wee ved Falstadsenteret.

Historien som gjør bjørka i gårdsrommet på Falstadsenteret så symboltung handler om at de 30 jødene som ble arrestert i Trondheim tidlig i oktober 1942 og sendt til Falstad, ble kommandert til å plukke opp bjørkeblader som lå på bakken under bjørka. De ble tvunget til å gå på kne, plukke ett og ett blad med munnen og krype på kne til et hjørne i gårdsplassen og legge bladene der i en dunge med munnen. Med truende fangevoktere rundt seg.

Dette er en av de bærende historiene som flere tusen skoleelevene som hvert år besøker senteret får høre.

– Under en dugnad ved Falstadsenteret nylig, oppdaget Magnar Bolstad i venneforeningen at bjørka hadde frødd seg og at nye bjørkeskudd kom opp inne i gårdsrommet. Noen av disse ble tatt hånd om og plantet i pottes. Resultatet er at vi nå har flere livskraftige etterkommere etter den gamle bjørka. En av disse vil bli plantet når den gamle bjørka må fjernes, sier Wee og legger til: – Nå når tidsvitnene forsvinner, er det utrolig viktig at bjørka lever videre. Den nye bjørka skal føre historien om jødene på Falstad videre.

Daglig leder Vera Komissar ved Jødisk Museum i Trondheim finner det veldig prisverdig at historien rundt bjørka i gårdsrommet på Falstad får leve videre i et nytt tre. Hennes bestefar, Hirsch Komissar,

ble skutt i Falstadsbogen 7. oktober 1942, og hun har derfor et sterkt forhold til Falstad som historisk sted.

– Jeg setter veldig stor pris på at Falstadsenteret tar så godt vare på historien. Og nettopp gjennom symboltunge elementer som bjørka i gårdsrommet, hvor det utspant seg forferdelige ting. Dette er historier vi ikke skal glemme, og derfor er det viktig å ta vare på ting som vi kan knytte historiene til, sier Komissar.

– Et nytt tre i gårdsrommet på Falstad er det vi behøver for å oppsummere historien om fangeleiren på Falstad til nye generasjoner, sier direktør Christian Wee ved Falstadsenteret.

Stipendvinneren er klar

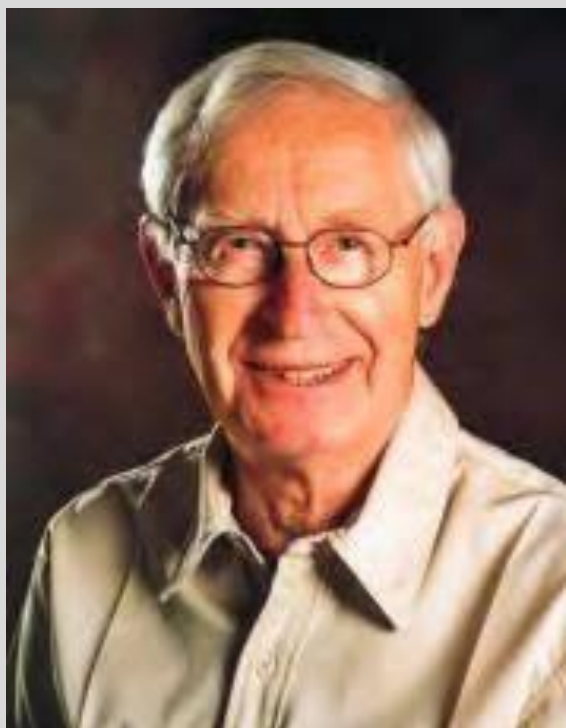
Vinner av Falstadsfangenes gavestipend 2019 er Johannes Hembre-Ingul fra Levanger

Denne gangen så det smått ut da søknadsfristen nærmet seg for Falstadsfangenes Gavestipend. I absolutt siste liten dukket det heldigvis opp en kandidat, og vi valgte å ikke forlenge søknadsfristen. Søkeren var Johannes Hembre-Ingul fra Levanger. Han er bare 16 år gammel, men har allerede utmerket seg som en uvanlig samfunnsinteressert og engasjert ungdom. Hans aktivitetsområde er først og fremst klima- og miljø; han er fylkesleder for klima-

og miljø saker i AUF Trøndelag og bl.a. holder han appeller i forbindelse med aksjoner og streiker for denne saken. Men han har også engasjert seg i andre forhold både i inn- og utland, bl.a. med appeller som vitner om en utrolig sterk vilje til innsats for et bedre samfunn og en bedre verden. At Johannes er tilknyttet en partipolitisk organisasjon, ser

stipendutvalget ikke som noe hinder for hans kandidatur. Tvert imot får han på den måten en god plattform for å praktisere samfunnsengasjementet sitt. Vi er imponert over det Johannes allerede har utrettet tross sin unge alder, og vi er glade for å kunne tildele han Falstadvangenes Gavestipend for 2019.

Minneord om Kjell Baalsrud

Vi har med vemod mottatt meldingen om at Kjell Baalsrud har gått bort 98 år gammel. Som venner og medarbeidere i hans arbeid for Falstadsenteret og de som var fanger i leiren under andre verdenskrig, har vi mange gode minner om mennesket og arbeidsjernet Kjell. Hans livsgjerning er så variert og omfattende at det går langt ut over rammene for en vanlig nekrolog. Vi vil derfor i det følgende konsentrere oss om hans fangehistorikk og hans imponerende innsats for Falstadsenteret og fangesaken. Kjell ble første gang arrestert av tyskerne 3. august 1942 da han var student på NTH i Trondheim.

Årsaken var at han hadde blomst i knapphullet på kongens fødselsdag. Etter to måneder i fangeleiren på Falstad ble han sluppet fri. Dette la ingen demper på motstanden mot okkupasjonsmakten. Han ble med i en gruppe som drev spionasje mot tyskerne sammen med bl.a. Ketil Motzfeldt. Opplysningene ble sendt til de frie norske myndighetene i utlandet. Dessverre ble gruppen avslørt og arrestert, - Kjell 2. april 1943 - og 10. april var han tilbake på Falstad etter noen dager på Vollan. I desember samme år ble han sendt til Sachsenhausen, og her ble han til i mars-april 1945 da han var en av dem som ble hentet av de hvite bussene. Etter å ha vært internert i Sverige fram til slutten av mai samme år, kom han tilbake til Norge og kunne etter hvert fullføre studiene i Trondheim.

I årene etter krigen var det en god del kontakt mellom dem som hadde vært fanger på Falstad. Etter hvert fikk man i stand et årlig treff på Ekne der mange deltok. Noen mer fast organisering av dette ble det ikke før i 1999 da Falstadvangenes Forening (FFF) ble stifta. Her var Kjell Baalsrud med, og i 2004 ble han leder for det såkalte Arbeidsutvalget som skulle legge føringer for virksomheten i FFF. Det viste seg fort at man hadde fått en kapasitet i ledelsen. Med sitt kontaktnett og sin allsidige erfaring ledet han dette arbeidet på en utmerket måte og fikk lagt et grunnlag som bidro til at FFF ble en sterk organisasjon. Da det ble utfordringer i samarbeidet om å utvikle

minnstedet Falstad til det som etter hvert ble Falstadsenteret, var Kjell en klar og sterk talsmann for de tidligere fangene og deres syn, men han gjorde samtidig en verdifull innsats, bl.a. som rådsmedlem, i utviklingsarbeidet. Trass i motsetningene var han i stand til å holde fokus på at det var sak og ikke person som var viktigst.

Vi husker også Kjells innsats for å fornye legatet «Falstadfangers Gave». Dette var stiftet av tidligere fanger for å gi noe tilbake til lokalbefolkningen som hadde bidratt med mange former for støtte og bistand til fanger og pårørende i fangetida. Legatet fungerte ikke lenger etter hensikten, og Kjell hadde mange runder med myndighetene før det endelig ble en avklaring. Han gjorde også en stor innsats for å øke kapitalen. Det er først og fremst hans fortjeneste at legatet i dag er omgjort til et gavestipend som

oppfyller givernes ønske om å gi noe tilbake til lokalsamfunnene.

Som en liten påskjønnelse for sin store innsats ble Kjell valgt til æresmedlem i FFF i 2007.

Anders Gustad var leder i FFF i en årrekke og arbeidet mye sammen med Kjell bl.a. i arbeidsutvalget. Han sa det slik i forbindelse med Kjells 90-årsdag:

Ingen har gjort så mye for FFF som Kjell har gjort. Det skal han ha all ære og takk for!

Vi slutter oss til dette og minnes Kjell Baalsrud i takknemlighet.

Atle Sand
Einar Svee
Anders Gustad
Otto Asbjørn Solli
og mange flere...

Utgiver av Vennebrev:

Falstadsenterets Venner ved:

Sekretær **Svein Helge Falstad**

Falstadberget, 7624 Ekne

Tlf. 932 02 224

E-post: Falstad2@yahoo.com

Medhjelper: **Alfred Falstad**

Bursflata 28, 7624 Ekne

Tlf. 994 85 771

E-post: alfberfa@hotmail.com

Medhjelper: **Otto Solli**

Bursflata 4, 7624 Ekne

Tlf. 951 09 751

E-post: otta-so@online.no

Redaksjonen

ønsker alle medlemmer av
Falstadsenterets venner og
lesere av Vennebrev
en riktig god jul og
et godt nytt år!